

- HAEUPLER, H., A. JAGEL & W. SCHUMACHER, 2003. Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen in Nordrhein-Westfalen. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten Nordrhein-Westfalen, Recklinghausen.
- LAMBINON, J., J.-E. DE LANGHE, L. DELVOSALLE & J. DUVIGNEAUD, 1998. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden. Nationale Plantentuin van België, Meise.
- MASSONNET, M., 2008. Nieuw, nieuw, nieuw, nieuw, nieuw. De "LPW-krant" *Likona* 9 (44): 1-2.
- MEIJDEN, R. VAN DER & W. J. HOLVERDA, 1987. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland in 1985 en 1986. *Gorteria* 9 (13): 221-242.
- MEIJDEN, R. VAN DER & W. J. HOLVERDA, 1991. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1988, 1989 en 1990. *Gorteria* 16 (5/6): 125-147.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W. J. HOLVERDA, J. J. VERMEULEN & E. J. WEEDA, 1994. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1991 en 1992. *Gorteria* 19 (5/6): 117-161.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W. J. HOLVERDA & L. H. DUISTERMAAT, 1996. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1993, 1994 en (ten dele) 1995. *Gorteria* 22 (3/4): 57-81.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W. J. HOLVERDA & L. H. DUISTERMAAT, 1999. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1997, 1998 en 1999. *Gorteria* 25 (6): 117-136.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W. J. HOLVERDA & W. J. VAN DER SLIKKE, 2001. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1999 en 2000. *Gorteria* 27 (6): 121-132.
- MEIJDEN, R. VAN DER, W. J. HOLVERDA, R. C. M. J. VAN MOORSEL & W. J. VAN DER SLIKKE, 2003. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 2001 en 2002. *Gorteria* 29 (5): 134-154.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 2005. Heukels' Flora van Nederland. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- MENNEMA, J. & S. J. VAN OOSTSTROOM, 1974. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1973. *Gorteria* 7 (5): 65-83.
- MENNEMA, J. & S. J. VAN OOSTSTROOM, 1979. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1978. *Gorteria* 9 (11/12): 347-364.
- TAMIS, W. L. M., R. VAN DER MEIJDEN, J. RUNHAAR, R. M. BEKKER, W. A. OZINGA, B. ODE & I. HOSTE, 2004. Stan-
- daardlijst van de Nederlandse flora 2003. *Gorteria* 30 (3/4): 101-195.
- TAMIS, W., 2005. Changes in the flora of the Netherlands in the 20th century. *Gorteria supplement* 6: 1-233.
- WAARNEMING.NL, 2008. Duits Viltkruid, *Filago vulgaris*. 20 september 2008. <http://waarneming.nl/soort/maps/2517>.
- WAGENITZ, G., 1979. Compositae I: Allgemeiner Teil, *Eupatorium-Achillea*. Gustav Hegi Illustrierte Flora von Mitteleuropa. Band VI, Teil 3. Verlag Paul Parey, Berlin-Hamburg.
- WEEDA, E. J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA, 1991. Nederlandse oecologische Flora. Wilde planten en hun relaties 4. I.V.N., VARA, VEWIN, Amsterdam.
- WEEDA, E. J., H. DOING & J. H. J. SCHAMINÉE, 1996. Koelerio-Corynephoretea. In: J. H. J. SCHAMINÉE, A. H. F. STORTELDER & E. J. WEEDA, 1996, De vegetatie van Nederland. Deel 3. Plantengemeenschappen van graslanden, zomen en droge heiden. Opulus Press, Uppsala/Leiden: 61-144.

MEDEDELING

Nachtvlindermonitoringsproject Limburg

OPROEP EN KORTE TERUGBLIK OP 2008

In 2007 is in drie tuinen in Limburg begonnen met het inventariseren van grote nachtvlinders (macro's) en het onderling vergelijken van de resultaten (VERSCHOOR *et al.*, 2008a). In 2008 is hierop een vervolg gemaakt met de start van het Nachtvlindermonitoringsproject Limburg. Het project is gericht op het verzamelen van gegevens over nachtvlinders in de tuinen van deelnemers verspreid over de provincie. In 2008 hebben meer dan 20 mensen deelgenomen aan het project. Dit heeft in het eerste jaar al een groot aantal gegevens opgeleverd over de nachtvlinders in Limburg. De gegevens moeten nog nader geanalyseerd en wellicht gecorrigeerd worden, maar in deze mededeling volgt alvast een korte samenvatting om u warm te maken om in 2009 ook deel te nemen aan het project. Voor een nog beter beeld van de Limburgse nachtvlinders, wordt namelijk nog steeds gezocht naar meer deelnemers.

Werkwijze

Om onderlinge vergelijking van de resultaten mogelijk te maken, is voor de aanvang van het project een gestandaardiseerde wijze van tellen uitgedacht, die is uitgewerkt in

een beknopte handleiding (VERSCHOOR *et al.*, 2008b). Uitgangspunt is dat de inventarisaties op een relatief eenvoudige wijze zijn uit te voeren. De werkwijze komt er in het kort op neer dat minstens twee keer per maand geteld wordt in de periode vanaf 1 april tot 15 november. Tussen twee opeenvolgende teldata liggen minimaal tien dagen. Er wordt gebruik gemaakt van een Skinnerval of laken met een menglichtlamp of een blacklightlamp, speciale lampen waarmee nachtvlinders gelokt kunnen worden. De waarnemingen worden genoteerd op een waarnemingenformulier, dat kan worden ingevuld op een speciaal voor deze activiteit ontwikkelde internetpagina. Hierop is eveneens nadere informatie opgenomen over de werkwijze en het benodigde materiaal.

Ervaringen

Van de 40 mensen die zich voor aanvang van het telseizoen 2008 hebben opgegeven, hebben 19 mensen actief aan de monitoring meegedaan. Om meer inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de deelnemers of de reden waarom mensen zijn afgehaakt, zijn enquêteformulieren rondgestuurd. In totaal hebben hierop 15 mensen van de 40 personen die zich hebben opgegeven gereageerd. Hieruit blijkt dat het ontbreken van ervaring met

nachtvlinders en de tijd die het kost om de soorten op naam te brengen, een belangrijke reden is geweest om niet deel te nemen. Aan de andere kant wordt het project door veel actieve (beginnende) deelnemers als zeer leerzaam ervaren, zeker gezien de kennisuitwisseling via de werkrumte op het internet. Al kan dit laatste volgens sommige deelnemers wel wat intensiever. Ook het feit dat de monitoring plaatsvindt in eigen tuin wordt als een positief punt gezien.

De werkrumte bleek veel gebruikt

Op de internetpagina van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg is door Johan den Boer een speciale werkrumte ontwikkeld met als doel om informatie uit te wisselen, foto's te plaatsen en waarnemingen op te slaan voor het Nachtvlindermonitoringsproject. Van deze werkrumte is gedurende het seizoen van 2008 veel gebruik gemaakt. Er werden 226 discussieonderwerpen en maar liefst 936 foto's geplaatst. Deze mogelijkheden bleken een grote steun voor de determinatie van lastige soorten voor beginnende nachtvlindersaars.

Waarnemingen

In totaal is in 2008 door de deelnemers op 23 locaties geteld. Sommige deelnemers

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal (%)
1	Huismoeder	<i>Noctua pronuba</i>	12
2	Zwarte c-uil	<i>Xestia c-nigrum</i>	8
3	Haarbos	<i>Ochropleura plecta</i>	4
4	Gewone worteluil	<i>Agrotis exclamationis</i>	4
5	Eikenprocessierups	<i>Thaumetopoea processionea</i>	3
6	Bruine snuituil	<i>Hypena proboscidalis</i>	2
7	Putu-uil	<i>Agrotis puta</i>	2
8	Gamma-uil	<i>Autographa gamma</i>	2
9	Volgeling	<i>Noctua comes</i>	2
10	Taxusspikkelspanner	<i>Peribatodes rhomboidaria</i>	2
	Totaal		40

FIGUUR 1

Overzicht waarnemingslocaties van het Nachtvlindermonitoringsproject Limburg in 2008.

TABEL 1

De top tien van de in aantal meest waargenomen macro-nachtvlindersoorten tijdens de nachtvlindermonitoring in procenten. Hierbij is gekeken naar het aantal vlinders dat daadwerkelijk in de val of op het laken is geteld.

hebben op meer dan één locatie geteld, en andere deelnemers hebben op één locatie met verschillende vangstmethoden geteld [figuur 1]. Naast de volgens het monito-

ringsprotocol verzamelde gegevens, konden ook losse waarnemingen worden ingeleverd, bijvoorbeeld verzameld tijdens andere avonden. Drie personen hebben al-

leen losse waarnemingen ingeleverd.

Het seizoen van 2008 kwam langzaam op gang; lange tijd waren er waarnemers met slechts enkele of zelfs geen soorten, terwijl er plekken waren die het vanaf 1 april 2008 al redelijk goed deden. Vanaf eind mei/begin juni kwam daar verandering in en stroomden de waarnemingen binnen, zeker ook het aantal bijzondere waarnemingen. In totaal zijn 7.486 waarnemingen verzameld, inclusief losse waarnemingen. In totaal betreft dit een aantal van 18.134 individuen en 385 soorten. Tijdens de monitoring, dus de waarnemingen verzameld gedurende de monitoringsavonden, zijn 2.889 waarnemingen verzameld. Dit betreft 330 soorten macro-nachtvlinders, met een gemiddelde van ongeveer 80 soorten per locatie. Het maximale aantal gevangen soorten tijdens de monitoring ligt op 149 in Posterholt, gevolgd door 129 soorten in Brunssum en Weert.

In de top tien van de in aantal meest gevangen soorten [tabel 1] staat de Huismoeder (*Noctua pronuba*) in aantal bovenaan. Deze soort vertegenwoordigde 12% van alle waargenomen individuen tijdens de monitoring en werd onafhankelijk van de methode in grote aantallen gevangen. Het betreft een voor Nederland gewone soort die overal kan worden aangetroffen (WARING & TOWNSEND, 2006). Waarschijnlijk is de naam te danken aan het feit dat deze vlinder ook vaak in huis kan worden aangetroffen. De top tien bestaat verder uit soorten van drie families macro-nachtvlinders, namelijk de uilen (*Noctuidae*), de tandvlinders (*Notodontidae*) en de spanners (*Geometridae*). Van deze laatste twee families staat maar één soort in de top tien, namelijk van de spanners de Taxusspikkelspanner (*Peribatodes rhomboidaria*) en van de tandvlinders de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*). Deze laatste soort wordt altijd in een korte periode in grote aantallen gevangen. De Taxusspikkelspanner kan juist gedurende een lange periode worden waargenomen. De top tien vertegenwoordigt bijna 40% van alle waargenomen individuen tijdens de monitoring.

FIGUUR 2

Twee voorbeelden van de kleurrijkdom van enkele nachtvinders: a) de Vuursteenvlinder (*Habrosyne pyritoides*, foto: J. Boeren) en b) de Puntige zoomspanner (*Epione repandaria*, foto: E. van Asseldonk).

FIGUUR 3

De Krompootdoodgraver (Necrophorus vespillo) bleek ook belangstelling voor de lichtval te hebben (foto: G. Verschoor).

Bijzondere soorten

Het leuke van 'motten' is dat naast de vele enigszins grijze eenkleurige vlinders, ook een enorme hoeveelheid aan bijzonder mooi gekleurde soorten kan worden aangetroffen [figuur 2]. Met name de Vuursteenvlinder (*Habrosyne pyritoides*) bleek in dit geval bij de deelnemers favoriet. Maar ook de familie van de pijlstaarten (*Sphingidae*) bevat een groot aantal attractieve soorten. Van deze groep werden zes soorten met enige regelmaat gezien, waarvan de Populierenpijlstaart (*Laothoe populi*) het meest.

Mede doordat er relatief nog weinig bekend is over nachtvlinders, zijn veel bijzondere ontdekkingen mogelijk. Zo werd dit voorjaar de bijzondere Drievlekspanner (*Stegania trimaculata*) aangetroffen in Midden-Limburg. Hij vliegt zowel in het voorjaar als in augustus-september (WARING & TOWNSEND, 2006). In het najaar werd de soort op de meeste plaatsen nogmaals waargenomen. Verrassend was ook het Bosbesbruintje (*Macaria brunneata*). Deze soort staat te boek als zeldzaam, zeker in Limburg (VLINDERSTICHTING, 2009), maar werd verspreid over het gehele netwerk vele malen aangetroffen. Verleden jaar werden zowel de Coniferenuil (*Lithophane leautieri*) als de Kompassla-uil (*Hecatera dysodea*) als bijzondere waarnemingen gemeld (VERSCHOOR *et al.*, 2008a). Aangezien in 2009 de Coniferenuil op dezelfde plaats werd waargenomen, wordt de aanwezigheid van een populatie vermoed. De Kompassla-uil werd in 2009 op twee nieuwe locaties ontdekt. Mogelijk komt deze soort algemener in Limburg voor dan bekend.

Een andere bijzondere vondst is de Dennenbandspanner (*Pungeleria capreolaria*), een zuidelijke soort die sinds 1978 uit ons land bekend is. Hoewel de soort nog steeds erg zeldzaam is, wordt de vlinder de laatste jaren steeds vaker in ons land waargenomen (VLINDERSTICHTING, 2009). De Dennenbandspanner is onder andere bekend van een populatie in de bossen bij Vaals (schriftelijke mededeling Guido Smeets). Tijdens de monitoring werd de vlinder niet alleen bij een deelnemer in Vaals gezien, maar ook in een tuin in Schin op Geul.

Ronduit spectaculair waren twee vondsten binnen drie dagen in Weert: een Karmozijn-

rood weeskind (*Catocala sponsa*) op 25 juli en een Esdoortandvlinder (*Ptilodon cucullina*) op 28 juli als losse waarneming. Het Karmozijnrood weeskind is een zeer zeldzame soort die in heel Nederland kan worden aangetroffen. Van de Esdoortandvlinder zijn slechts enkele waarnemingen in Nederland bekend, onder andere uit Noord-Brabant uit de buurt van Budel (VLINDERSTICHTING, 2009). Een andere spectaculaire vondst was die van drie exemplaren van de Zwartrandgrasuil (*Apamea epomidion*) in Schin op Geul. Van deze soort zijn vanaf 1995 tot heden slechts drie andere locaties in Nederland bekend (VLINDERSTICHTING, 2009). Deze vondst was de eerste bekende waarneming uit de provincie Limburg.

Naast waarnemingen van nachtvlinders worden ook andere diersoorten door het licht aangetrokken. Leuk om te noemen in dit verband zijn de vele Meikevers (*Melolontha melolontha*), een vrouwtje Vliegend hert (*Lucanus cervus*), de Krompootdoodgraver (*Necrophorus vespillo*) [figuur 3] en de Oorcidade (*Ledra aurita*).

Nadat alle gegevens op een rij staan, zal in een artikel nader worden ingegaan op de waarnemingen van 2008.

Oproep

U ziet dat u door deelname aan het project voor vele natuurverrassingen kunt komen te staan. Nieuwe deelnemers kunnen zich nog steeds opgeven. Het project start ook dit jaar op 1 april. Voor die tijd zal een informatie-avond worden georganiseerd. Wij roepen daarom iedereen op deel te nemen aan het project. Deelnemers dienen woon-

achtig te zijn in Limburg en ongeveer 15 keer per jaar in hun achtertuin met een laken of lichtval de macro-nachtvlinders te willen tellen. Op de internetpagina <http://nachtvlinders.nhgl.nl> vindt u meer informatie over de werkwijze (onder de map documenten) en kunt u genieten van het fotomateriaal dat is verzameld in 2008. U kunt zich opgeven door een bericht te sturen naar de auteurs van dit artikel via nml@nhgl.nl.

Dankwoord

Alle deelnemers van 2008 worden heel erg bedankt voor de deelname aan het project en de uitwisseling van alle verrassende ervaringen.

Jan Boeren, Ernest van Asseldonk & Guido Verschoor

Literatuur

- VERSCHOOR, G., J. BOEREN & E. VAN ASSELONK, 2008a. Nachtvlinders in drie tuinen in Limburg nader bekeken. Een voorzichtige aanzet tot monitoring. *Natuurhistorisch Maandblad* 97(2):17-25.
- VERSCHOOR, G., J. BOEREN & E. VAN ASSELONK, 2008b. Nachtvlindermonitoringsproject Limburg. Handleiding versie 31 maart 2008. *Natuurhistorisch Genootschap Limburg/Stichting Koekeloere, Roermond/Wessem.*
- VLINDERSTICHTING, 2009. *Vlindernet*, versie 2. De informatiebron voor dagvlinders en nachtvlinders van de Vlinderstichting. 8 december 2008. Januari 2009. www.vlindernet.nl.
- WARING, P., & M. TOWNSEND, 2006. *Nachtvlinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten.* Tirion Natuur, Baarn.